

adıla doktora tezi hazırlamıştır (*DİA*, XL, 174).

BİBLİYOGRAFYA :

Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (nşr. Süheyl Zekkâr), Beyrut 1993, s. 282, 288-293; Belâzürî, *Ensâb* (Zekkâr), IX, 3758-3801; Ebû Hanîfe ed-Dîneverî, *el-Ahbârü'l-İvâil* (nşr. Ömer Fârûk et-Tabbâ'), Beyrut 1995, s. 319-321; Ya'kübî, *Târîh*, II, 331-334; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VIII, 2-13; Mes'ûdî, *Mürücü'z-Zeheb* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1987, III, 224-232; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, V, 261-291; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 370-373; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 2-8; Ahmed Zekî Safvet, *Cemheretü resâ'ilil-'Arab fi 'uşûri'l-'Arabîyyeti'z-zâhire*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), II, 375-394; Hüseyin Atvân, *Sîretü'l-Velid b. Yezîd*, Kahire 1980; a.m.f., *el-Velid b. Yezîd: "Arz ve nakd"*, Beyrut 1981; Cebrâil Süleyman Cebbûr, *el-Mülûküş-şu'arâ'*, Beyrut 1401/1981, s. 66-92; Nebîh Âkıl, *Târîhu hilâfeti Benî Ümeyye*, Beyrut 1403/1983, s. 327-340; Abdüşşâfi M. Abdüllatif, *el-Âlemü'l-İslâmî fi'l-'aşri'l-Ümevî*, [baskı yeri yok] 1984, s. 196-202; Yûsuf el-İş, *ed-Devletü'l-Ümeviyye*, Dimaşk 1985, s. 301-304; Ekrem Hasan el-Ulebi, *el-Velid b. Yezid: el-Halîfetü'ş-şâ'ir*, Beyrut – Dimaşk 1407/1987; İsmail Hakkı Atçeken, *Devlet Geleneği Açısından Hişâm b. Abdülmelik*, Ankara 2001, s. 25-29, 256-261; İbrâhim el-Ebyârî, *el-Velid b. Yezid ve'd-devletü'l-Ümeviyye*, Kahire, ts. (Mektebetü'n-nehdati'l-Misriyye); Âtîf Şükrî Ebû Avz, *ez-Zende-ka ve'z-zenâdika*, Amman, ts. (Dârü'l-fikr), s. 158-161; Halîl Merdem Bek, *eş-Şu'arâ'ü'ş-Şâmiyyün* (nşr. Adnân Merdem Bek), Beyrut, ts. (Dâru Sâdir), a.m.f., "el-Velid b. Yezid", *MMİADm.*, XV/1-2 (1937), s. 3-32; Muhammed Batâyine, "Havle maşrafî'l-Velid b. Yezid b. Abdülmelik", *Mecelle-tü Külliyyeti'l-âdâb*, V, Riyad 1977-78, s. 229-267; A. Mansurnoor, "The Significance of the Murder of Walid II in Early Islamic History", *HI*, XIII/4 (1990), s. 65-75; Hakkı Dursun Yıldız, "Velid II", *İA*, XIII, 297-298; H. Kennedy, "al-Walid (II)", *EP* (İng.), XI, 128; Fuat Günel, "İbn Aîşe, Muhammed", *DİA*, XIX, 299; Mustafa Fayda, "Tarih", a.e., XL, 31; Vojtech Kopčan, "Tauer, Felix", a.e., XL, 174.

İSMAIL HAKKI ATÇEKEN

VELİD EBÜZZİYA

(bk. EBÜZZİYA, Velid).

VELİD b. MUGİRE

(الوليد بن المغيرة)

Ebû Abdışems el-Velid b. el-Mugire
b. Abdillâh el-Mahzûmî
(ö. 1/622)

Hz. Peygamber'in ve İslâmiyet'in azılı düşmanlarından biri.

Milâdî 530 yılı civarında Mekke'de doğdu. Babası Mugire, Kureyş içerisinde zenginliği ve cömertliğiyle tanınırdı. Onun kabiledaki mevkii dolayısıyla çocuklarına Benî Mugire denilmiş ve Mugirî nisbesiyle

anılmışlardır. Bunlar şan, şeref, şöhrat ve zenginlik bakımından ayrı bir zümre teşkil ediyordu. Resûl-i Ekrem'in babaanne-si Fâtıma bint Amr b. Âiz, Mahzûmoğulları'na mensup olduğu için dayıları adına Abdülmuttalib'in, oğlu Abdullah'ı kurban etmesini engelleyenler arasında Mugire de vardı. Velid annesi Sahrâ'ya nisbetle İbnü's-Sahrâ diye de anılır.

Velid akli, dirayeti, güzel konuşması, gelişmiş şiir zevki, çocuklarının fazlalığı ve zenginliğiyle de Kureyş içerisinde temayüz etmişti. Onun Mekke ile Tâif arasındaki sulanabilen bahçelerinde yıl boyunca meyve ve sebze yetiştirilirdi. Ticaretle de uğraşan Velid'in aynı zamanda demirci olduğu zikredilir (İbn Kuteybe, s. 575). Velid, Hâşimoğulları ile rekabet etmek için hac zamanı Mina'da büyük bir ateş yaktırır ve hacılara yemek ikram ederdi. Velid'in kendisiyle tartışılmasına izin vermediği, bedvilerin onu methederken 12.000 dinardan fazla serveti bulunduğunu söyledikleri kaydedilir (Süheylî, III, 80). Onun Kureyş nezdindeki itibarını gösteren iki olaya işaret etmek gerekir. Bunlardan biri, Kureyş'in reisi Abdülmuttalib'in vefatı üzerine kendisiyle birlikte kabileden üç kişinin onun yerini almak istediğini göstermek için Kâbe'nin avlusuna oturmasıdır (diğer ikisi Ebû Tâlib ile Abdullah b. Cüd'ân idi; Ya'kübî, II, 10). İkincisi Hz. Muhammed'in Hacerülesved'i yerine koyanlar arasında yer aldığı, Kâbe'nin yıkılıp yeniden yapılması esnasında Kureyşliler'in Kâbe'yi yıkmaktan çekinmesi üzerine Velid'in mâbedin duvarına çıkıp, "Biz ancak iyilik ve hayır istiyoruz" diyerek kendi kabilesine düşen kısımdan bir bölümü yıkmasıdır. Kureyşliler, ancak onun başına bir felâket gelip gelmeyeceğini bir süre bekledikten sonra yıkım işine başlayabildi (İbn Hişâm, I, 195). Yine Kâbe'nin yapımı için para toplanırken Velid, Mekkeliiler'den helâl kazançlarından sarfetmelerini, ribâ ve zulumle elde edilen paraları bu işe karıştırmamalarını istedi. Diğer taraftan her yıl değiştirilen Kâbe örtüsünü bir yıl kendisinin, bir yıl diğer Kureyş liderlerinin değiştirmesinden dolayı "İdlü Kureyş" (Kureyş'in dengi) unvanını taşıyor ve Yemen'den getirttiği kumaşla bu örtüyü değiştiriyordu (Ezrakî, I, 251-252; Belâzürî, I, 133). Kaynaklarda bir hırsızın elini kesmesi, ilk defa kasâme usulüne başvurması gibi icraatlarından dolayı "hükâmü'l-Arab"dan kabul edilir (İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 132, 337-338; *el-Münemmak*, s. 368; Belâzürî, I, 133). Ayrıca Velid, kendisi şarap içmediği gibi aile fertlerine de içmeyi yasaklayan ve Kâ-

be'ye girerken pabuçlarını çıkaran ilk kişidir (İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 335-337; İbn Kuteybe, s. 551-552). Kureyşliler ona "vahid" (tek), "kurretü aynı Kureyş" (Kureyş'in göz bebeği) ve "seyyidi" (efendimiz) gibi sıfatlar vermişti.

Velid b. Mugire, Hz. Peygamber'in davetini kabul etmedi ve kendisine şiddetle karşı çıktı. Kibir, bencillik ve ihtirası yüzünden şirk ile ruhu kirlenip tabiatı bozulduğundan Kur'an-ı Kerim için sihir dedi, Kur'an'ın hasmı ve Resûl-i Ekrem'in rakibi oldu. Putperestliğin hâmisî Ebû Cehil'e akıl hocalığı yaptı. Kendisinin, "Nasıl olur, ben Kureyş kabilesinin büyüğü ve başkanı olduğum halde bir kenara bırakılmam da Muhammed'e vahiy gelsin! Nasıl olur, Ebû Mes'ûd Amr b. Umeyr es-Sekafî kabilesinin reisi de bir yana bırakılsın!" şeklindeki sözlerine Kur'an'da şöyle cevap verilir: "Gerçeğin bilgisi gelince, 'Bu bir büyü, biz bunu kabul etmiyoruz. Bu Kur'an şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!' dediler. Rabbinin rahmetini paylaştırmak onlara mı düşmüştü? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz paylaştırdık ..." (ez-Zuhruf 43/30-31; ayrıca bk. el-En'âm 6/123-124; İbn Hişâm, I, 361; Taberî, XXV, 39-41). Velid, Kureyşliler'in Resûlullah'a karşı düşmanca faaliyetlerine aktif biçimde katıldı. Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'e üç defa başvuran Kureyş heyetinde o da yer aldı. Üçüncü gidişlerinde Velid yanına genç ve yakışıklı oğlu Umâre'yi de aldı. Heyetkiler, Ebû Tâlib'den, Hz. Muhammed'in yerine bu genci alıp öldürülmek üzere yegenini kendilerine teslim etmesini istediler. Ebû Tâlib bu teklifi şiddetle reddetti (İbn Hişâm, I, 266-268; Umâre için bk. Süheylî, III, 252-255; Fayda, s. 81-84). İbn Habîb, Kureyş kabilesine mensup sekiz zındık arasında Velid'i de zikreder ve bunların sapık düşüncelerini Hîrelî bir hıristiyanından öğrendiklerini yazar (*el-Muhabber*, s. 337). Câhiliye devri şiirini ve Arap dilinin inceliklerini çok iyi bilen Velid, hac mevsiminde Mekke'ye gelecek kişilere söylenmek üzere Kureyşliler'in Muhammed hakkında bir fikir etrafında toplanmalarını istemişti. Kendi görüşünün oluşması için günlerce düşündü; Kureyşliler'in ileri sürdüğü kâhin, deli, şair gibi nitelemelerin doğru olmadığını hemen anlaşılacağını belirttiikten sonra, "En iyisi onun evlâdı babadan, kardeşi kardeşten, karyı kocadan, kişiyi ailesinden ayıran bir büyüğü olduğunu söyleyelim" dedi. Bu iddialar üzerine şu âyetler nâzil oldu: "Yarattığım o kişiyi tek başına bana bırak; geniş bir ser-

VELİD b. MUGİRE

vet ve gözû önünde duran oğullar verdiğim, kendisine nimetleri serdikçe serdikğim, arkasından daha fazla vermeme bekleyen kişiyi. Hayır, umduğu gibi olmayacak. Çünkü o bizim âyetlerimize karşı inatla direnmektedir. Ben de onu sarp bir yokuşa süreceğim. Zira o düşündü taşındı, ölçtü biçti. Kahrolsun, ne biçim ölçme biçme bu! Ardından yine kahrolsun, ne biçim ölçtü biçti! Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda arkasını dönüp gitti ve kibrine yenildi. 'Bu' dedi, 'olsa olsa eskilerden nakledilmiş bir sihirdir; bu bildiğiniz insan sözünden başka bir şey değildir.' Ben onu cehenneme sokacağım ..." (el-Müddessir 74/11-26). Müfessirler bu âyetlerin Velîd b. Mugire hakkında nâzil olduğu hususunda ittifak etmiştir. Velîd'in de içinde bulunduğu Kur'an'la alay eden kimselerle (el-Hicr 15/94-96) ve onların ahlâkî zaafılarıyla ilgili (el-Kalem 68/10-16) âyetler de inmiştir. Bunun yanında Hümeze ve Kâfirûn sûrelerinin de Velîd b. Mugire hakkında nâzil olduğuna dair rivayetler vardır. Onun İslâm'a karşı düşmanlığını gösteren en önemli husus, doğrudan kendisi veya kendisiyle birlikte diğer müşrikler hakkında 104 kadar âyetin inmesidir. Akkâd, Velîd ile yeğeni Ebû Cehil'e dair nâzil olan âyetler kadar başka hiç kimse hakkında âyet inmediğine dikkat çekerek (İbn Hişâm, I, 270-272; Taberî, XXIX, 95-100) onun müşrikler arasındaki önemini vurgulamaktadır (el-Abkariyyât, s. 781-784).

Kaynaklarda, başta Velîd olmak üzere Hz. Peygamber ve Kur'an'la alay eden beş kişinin uğradığı felâketlerin Kâbe'de Resûl-i Ekrem'in yanına gelen Cebrâil tarafından tertiplendiği belirtilmektedir. Buna göre Cebrâil, Kâbe avlusunda bunların her birinin ölümünü hazırlamıştır. Kâbe'ye giren Velîd'in Resûlullah ile Cebrâil'in önünden geçişi sırasında Cebrâil yıllar önce bir oka basmasıyla yaralanan topuğundaki yaraya işaret edince yara açılmış, irin toplayıp şişmiş ve patlayarak doksan yaşını geçmiş olan Velîd'in ölümüne yol açmıştır. Velîd, Hacûn Mezarlığı'na gömüldü (ölümü ve vasiyeti için bk. İbn Hişâm, I, 408-415; İbn Habîb, el-Muhabber, s. 158, 161; Taberî, XIV, 48-51). Velîd şu üç hususun yerine getirilmesini istemiştir: Ölümüne sebep olan, Huzaa kabilesine mensup ok sahibinden intikam alınması, evlenmek için mehrini ödeyip de evlenemediği kızın ailesinden verdiği paranın tahsil edilmesi ve Tâif'te birikmiş parasının faizlerinin istenmesi. Onun pek çok çocuğu arasında

künyesini ondan aldığı Abdüşems ile Âs küçükken, Umâre ile Bedir'de katledilen Ebû Kays müşrik olarak ölmüşler, Hişâm Mekke fethinde, Velîd b. Velîd Bedir'den sonra, Hâlid 8 (629) yılında İslâm'ı kabul etmiştir. Velîd'in iki kızı Fâhite ile Fâtıma da fethin ardından müslüman olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 153-154, 195, 262-272, 361-364, 408-415; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 84, 132, 158, 161, 237, 335-338; a.mif., *el-Mü-nemmak*, s. 224-252, 368; Ezrakî, *Ahbâru Mekke* (Melhas), I, 251-252; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 551-552, 575; Belâzürî, *Ensâb*, I, 133-137; Ya'kübî, *Târîh*, Necef 1358, I, 227; II, 10; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XIV, 48-51; XXV, 39-41; XXIX, 14-18, 95-100; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, III, 80, 252-255; İbn Saîd el-Mağribî, *Neşvetü't-ğarab fi târihi Cähiliyyeti'l-Arab* (nşr. Nusret Abdurrahman), Amman 1982, s. 356-357; Elmallı, *Hak Dini*, I, 972; V, 4272-4273; VII, 5272 vd., 5453-5459; Abbas Mahmûd el-Akkâd, *el-Abkariyyâtü'l-İslâmiyye*, Beyrut 1968, s. 781-784; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, bk. İndeks; Mustafa Fayda, *Alah'in Kılıcı Halid Bin Velid*, İstanbul 1992, s. 64-78, 81-84; Neşet Çağatay, "Velid b. Mugire", *İA*, XIII, 298-299; K. V. Zetterstéen, "al-Walid b. al-Mughira", *EP* (Fr.), XI, 141-142.

MUSTAFA FAYDA

VELİD b. MÜSLİM

(الوليد بن مسلم)

Ebû'l-Abbâs el-Velîd
b. Müslim ed-Dimaşkı
(ö. 195/810)

Şamlı muhaddis.

119 (737) yılında doğdu. Ailesinin diğer fertleri gibi o da ganimetten devletin payına düşen humus içinde yer alan bir köle olarak Emevî Valisi Mesleme b. Abdülmelik'in ailesinin hizmetine verildi. Abbâsiler iktidara gelince onların mülkiyetine geçti ve Fazl b. Sâlih b. Ali tarafından âzat edildi. Buna rağmen Velîd önceki sahiplerinden Saîd b. Mesleme'ye gidip kölelik ücretini ödeyerek bizzat hürriyetini kazandı (İbn Sa'd, VII, 470-471). Evzâî, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, İbn Cüreyc, İbn Ebû Zî'b, Leys b. Sa'd ve Mâlik b. Enes gibi muhaddislerden hadis tahsil eden Velîd, İbn Âmir'in talebesi Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî, İbn Cemmâz ve Saîd b. Abdülaziz'den kıraat okudu. Kendisinden de Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, İshak b. Râhûye, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Saîd b. Mansûr, Ali b. Medîni gibi muhaddislerin yanı sıra Sahnûn, İmam Şâfiî'nin talebesi Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, İbn Sa'd, İbn Âiz, Ebû Amr İbn Zekvân gibi şahsiyetler hadis öğrendi (İbn Hibbân, IX, 222).

Velîd'in, talebesi Hişâm b. Ammâr'dan yaptığı bazı rivayetler hadis usulünde sâbık ve lâhik konusunda örnek verilir. Hayatının son yıllarında bir süre Remle'de kaldı ve 194 (810) yılında hacca gitti. Dönüşte Medine-Şam yolu üzerindeki Vâdilkurâ'ya bağlı Zülmerve'de muhaddis Harmele b. Abdülaziz el-Cühenî'nin evinde misafir olduğu sırada Muharrem 195'te (Ekim 810) vefat etti.

Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan ve çok hadis rivayet ettiği belirtilen Velîd, Şam bölgesinin önde gelen muhaddislerinden olup ricâl âlimleri tarafından genellikle sika diye nitelendirilmekle birlikte hakkında bazı tenkitler de mevcuttur (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XI, 153-154). Ahmed b. Hanbel, Şamlı muhaddisler içinde Velîd'den daha akıllısını görmediğini ve onun Şam'da en fazla hadis rivayet edenlerden biri olduğunu söylemiştir (Mizzî, XXXI, 92). Velîd'in, Evzâî'nin rivayetlerinin sonraki nesillere aktarılmasında önemli payı bulunduğundan, "Evzâî'nin hadislerini Velîd b. Müslim'den yazdıysanız başkalarına ait rivayetlerden yazamadıklarınıza üzülmeysin" denilmiştir (İbn Ebû Hâtim, IX, 17). Velîd'in Evzâî'den ve diğer hocalarından semâini açıkça ifade ederek yaptığı rivayetler sahih kabul edilmiş, diğer rivayetleri konusunda dikkatli davranılması gerektiği bildirilmiştir. Zira onun özellikle Evzâî gibi hocalarına ait bazı nakillerde tedlîs yaptığı ve bu konudaki uyarıları dikkate almadığı tesbit edilmiştir (Zehebî, *Mizânü'l-iftidâl*, IV, 348). Ayrıca mevkuf ve maktû bazı rivayetleri merfû olarak rivayet etmesi yüzünden "raffâ" diye anıldığı da zikredilmiştir (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XI, 155). Velîd daha çok fiten, melâhim ve megâziye dair rivayetleriyle öne çıkmıştır. O Dimaşk'ta ve ezberlerinden yaptığı rivayetlerdeki hataları yüzünden eleştirilmiştir (İbn Receb, II, 608-609), ancak uzun metinli rivayetleri aktarma hususundaki mahareti sebebiyle övülmüştür. Bu bilgidен onun rivayetlerini Dimaşk'ta yazılı olarak muhafaza ettiği anlaşılmaktadır.

Velîd'in yetmiş kitap yazdığı kaydedilmekle birlikte Zehebî'ye göre bunlar irili ufaklı cüzlerdir (*A'lâmü'n-nübelâ*?, IX, 215). Yine de çağın şartları göz önüne alındığında kendisi velîd bir müellif kabul edilebilir. Onun eserlerini iyice öğrenenlerin kadılık için yeterli bilgiyi elde edeceklerinin kabul edilmesi (Zehebî, *Mizânü'l-iftidâl*, IV, 347), söz konusu eserlerin konulara göre tasnif edilmiş hadisleri içerdiğinin bir işareti sayılabilir. Nitekim kendisine ah-